

**SZODRUZSESZTVO, ROZSGYONNOJE V BOJAH
O SZOVMESZTNOJ BORBE SZOVJETSZKIH VOORUZSONNIH SZIL
I ARMIJ SZTRAN VOSZTOCSNOJ JEVIROPI PROTIV VOJSZK
FASISZTSZKOJ GERMANYII***

(Vojennoje Izdatyelsztvo, Moszkva, 1971., 419 p.)

A második világháborúról szóló irodalom egy figyelemreméltó, széles forráskutatásokon alapuló összefoglaló jellegű munkával gazdagodott. A szerző a marxista hadtörténészek közül elsőként vállalkozott arra, hogy áttekintse a Szovjet Fegyveres Erőknek a lengyel, a jugoszláv, a csehszlovák, a bolgár és a román, valamint a magyar antifasiszta alakulatokkal az elmúlt háború folyamán kialakult együttműködését. Ez az együttműködés jellegében, tartalmában s formájában gyökeresen különbözött attól, ami a fasiszta erők kezdeti sikerei nyomán a német hadvezetés, valamint a csatlós államok csapatai, az ellenforradalmi, nacionalista bábreszimek fegyveres alakulatai között jött létre.

Két ellentétes irányú folyamatot figyelhetünk meg. A német fasiszta csapatoknak a keleti arcvonalon elszenvedett vereségei után rohamosan csökkent a csatlósok, a bábreszimek katonai támogatása, ugyanakkor a Vörös Hadsereg ragyogó győzelmei Moszkva alatt, Volgográdnál és a kurszki csatában bátorítólag hatottak Európa antifasiszta erőire, növelték a győzelembé vetett hitet, felélénkítették a megszállt területeken a partizánmozgalmat, s ezzel egyidőben a reguláris csehszlovák, lengyel, jugoszláv, majd román önkéntes alakulatok szervezését szovjet földön.

A könyv a közép-európai szocialista államok új típusú fegyverbarátságának a közelmúltba nyúló gyökereit, történelmi előzményeit vizsgálja. A figyelmet nem az itt-ott jelentkező nehézségekre, az ellentmondásokra irányítja, hanem arra, ami előremutat, ami a mai sokoldalú politikai és katonai együttműködést a történelmi hagyomány erejével táplálja.

A szerző tárgyalja azt a sokoldalú segítséget, amit a Szovjet Fegyveres Erők a német fasiszta agresszió áldozatává vált Csehszlovákia, Lengyelország és Jugoszlávia szovjet földre került s katonai szolgálatra alkalmas állampolgárainak nyújtottak, hogy nemzeti zászlójuk alatt harcolhassanak hazájuk felszabadításáért. A Londonban székelő lengyel és csehszlovák emigráns kormány nem nézte jó szemmel, hogy a kommunisták aktív közreműködésével szervezzenek alakulatokat, melyek a Vörös Hadsereg oldalán vesznek részt a fasizmus elleni harcban. Az antifasiszta koalíció belső ellentmondásai, mint erre a szerző több esetben is rámutat, befolyásolták azokat a kormányközi egyezményeket, melyek meghatározták a Vörös Hadsereg és az említett önkéntes alakulatok együttműködését.

Az első csehszlovák zászlóalj szervezése 1942 februárjában kezdődött, s a háború befejező szakaszában hazai földön már egy egész hadtest vett részt a harcokban Ludvik Svoboda parancsnoksága alatt.

1941 augusztusában Anders tábornok vezetésével folyt szovjet területen a lengyel hadsereg szervezése. A több mint 70 000 embert számláló hadsereget a londoni kormány 1942 augusztusában kivonta a szovjet főparancsnokság alárendeltségéből anélkül, hogy sor került volna a bevetésére. A Lengyel Hazafiak Szövetségének a kezdeményezésére — melyben a kommunisták befolyása érvényesült — 1943 májusában indult meg a Tadeusz Kosciuszko lengyel szabadsághős nevét viselő első lengyel hadosztály szervezése; a háború befejező szakaszában a berlini és a prágai hadműveletekben már két reguláris hadsereg vett részt.

* **Harcokban született barátság.** — A Szovjet Fegyveres Erők és a közép-európai országok hadseregeinek közös harca a fasiszta Németország csapatai ellen.

Részletesen foglalkozik a szovjet földön megalakult jugoszláv egységek harci útjával, a szovjet Vörös Hadseregnek Jugoszlávia Népfelszabadító Hadseregével 1944—1945 folyamán megvalósuló együttműködésével.

A hadifogolytáborokban a román antifasiszta katonákból és tisztekből 1943 őszén kezdtek el a Tudor Vladimirescu hadosztály szervezését. Az 1944. augusztusi felkelés, majd Románia felszabadulása után az újjászervezett román hadsereg alakulatai a szovjet főparancsnokság hadműveleti irányítása alatt részt vettek Magyarország és Csehszlovákia felszabadításában. 1944 őszétől az 1. bolgár hadsereg vállvetve küzdött a 3. Ukrán Front csapatjaival a Duna és a Dráva mentén. A szovjet csapatok említett fegyvertársai a Vörös Hadsereg 15 nagyszabású hadműveletében vettek részt.

Megemlékezik a szerző a magyar partizánok tevékenységéről is, s rövid áttekintést nyújt a magyar demokratikus hadsereg szervezésének kezdetéről. Megemlíti, hogy a magyar hadsereg két hadosztálya a 3. Ukrán Front alárendeltségében Ausztria területén került bevetésre. Főleg a német kapituláció után még garázdálkodó „SS” és magyar „kopjás” bandák felszámolásában vettek részt.

A szerző számításai szerint a háború befejező szakaszában a szovjet csapatokkal vállvetve, a szovjet főparancsnokság hadműveleti irányítása alatt több mint 400 000 lengyel, csehszlovák, bolgár, román és magyar katonára és tisztra harcolt. Ugyanakkor az említett országok felszabadításáért a Szovjet Fegyveres Erők jelentős véráldozatokat hoztak. A Lengyelországi harcolás során 600 000, a Csehszlovákiaért vívott küzdelemben 140 000 szovjet katonára áldozta életét. Románia felszabadítása folyamán 286 000 szovjet harcos vesztette életét, illetve sebesült meg.

Rendkívül érdekes a könyv záró fejezete, mely a szovjet harcosok internacionalista szellemű nevelésének kérdéseivel foglalkozik. A szerző bevezeti az olvasót a Vörös Hadseregben ez időben folyó politikai tevékenység történetébe, bepillantást enged abba a sokoldalú felvilágosító és nevelőmun-

kába, amellyel felkészítették a csapatok személyi állományát a szomszédos államok antifasiszta erőivel való együttműködésre, a Szovjetunió nyugati határainak átlépése után a lakossággal, a helyi hatalmi szervekkel való kapcsolatra, az illegálisba vonult ellenséges erőkkel folytatandó harc módzataira.

A politikai nevelőmunkában komoly szerepet kapott az oroszok, bolgárok, jugoszlávok, csehszlovákok, lengyelek és románok közös török- és németellenes küzdelmeinek, e harcok történelmi tradícióinak felelevenítése. A szerző utal a Vörös Hadsereg soraiban harcoló szláv harcosok 1944 februárjában Moszkvában tartott gyűlésére, melynek anyaga széles körben került felhasználásra mind a szovjet, mind a lengyel, csehszlovák, jugoszláv alakulatok harcosainak politikai nevelésében. Az említett tradíciók ápolása — mint ismeretes — meghatározta a háború alatti és utáni évek hadtörténetírásának témaválasztását, mint ahogy a magyar felszabadulás utáni történetírást is sokáig közvetlenül befolyásolták a fasiszma elleni harc által támasztott igények, valamint a polgári elemeket is magába foglaló koalíció keretei. Az előtérben álló polgári demokratikus átalakulás feladatai részben magyarazzák, miért esett abban az időben nagyobb hangsúly a Rákóczi-szabadságharc, az 1848—1849-es polgári forradalom és szabadságharc hagyományaira, mint pl. a Magyar Tanácsköztársaság és a szovjet köztársaságok 1919-ben kialakult fegyverbarátságára.

Az ismertetett könyv, amely először tárgyalja népszerű formában, nagy összefüggéseiben a szovjet csapatokkal vállvetve harcoló lengyel, jugoszláv, csehszlovák, bolgár, román és magyar alakulatok szerepét a fasiszta erők ellen vívott küzdelemben, s elemzi az együttműködés, az internacionalizmus elvei alapján fejlődő fegyverbarátság kialakulásának történetét, a hazai olvasó érdeklődésére is számot tarthat. Magyar nyelven történő kiadása hasznos missziót teljesítene.

Józsa Antal